

Judikáty - dogmatika základních práv

1. Důstojnost

II. ÚS 2268/07 ze dne 29. 2. 2008

N 45/48 SbNU 527

Kauza faráře Jana Šimsy, signatáře Charty 77, odsouzeného v r. 1978 za útok na veřejného činitele - příslušníka SNB

Narativní část

Stěžovatel byl členem Nové orientace (seskupení duchovních a laiků v rámci Českobratrské církve evangelické, které mj. kritizovalo tehdejší politickou situaci) a signatářem Charty 77. V roce 1977 bylo proti stěžovateli zahájeno trestní stíhání pro trestný čin podvracení republiky. Byla nařízena domovní prohlídka, při které mělo dojít k incidentu mezi stěžovatelem a příslušníkem SNB. Rozmíška mezi stěžovatelem a příslušníkem SNB vznikla z toho důvodu, že stěžovatel ani jeho manželka a syn nechtěli vydat policii dopis od prof. Jana Patočky s poukazem na to, že šlo o soukromou korespondenci. Tento incident byl kvalifikován jako trestný čin útoku na veřejného činitele a proti stěžovateli bylo zahájeno trestní stíhání. Městský soud nejprve vrátil trestní věc prokurátorovi k došetření a poukázal na to, že výpovědi svědků obsahují rozpory; nebylo zřejmé, kdy byl stěžovatel zadržen, a došlo k porušení ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel i prokurátor stížnost, krajský soud usnesení městského soudu zrušil a konstatoval, že svědecké výpovědi odůvodňují podání obžaloby. Poté městský soud rozsudkem ze dne 30.8.1978 sp. zn. 5 t 195/78 uznal stěžovatele vinným spácháním trestného činu útoku na veřejného činitele a uložil mu trest odnětí svobody v trvání osmi měsíců. Odvolání stěžovatele i prokurátora byla zamítnuta jako nedůvodná. Stěžovatel trest vykonal. V roce 2007 podal ministr spravedlnosti stížnost pro porušení zákona ve prospěch stěžovatele a kritizoval postup soudů, které dle jeho názoru neobjasnily dostatečně danou věc, kritizoval též uložený trest a navrhl, aby Nejvyšší soud vyslovil, že napadeným usnesením krajského soudu byl porušen zákon v neprospěch stěžovatele. Nejvyšší soud však stížnost pro porušení zákona zamítl a konstatoval, že skutkovým zjištěním rozsudku soudu I. stupně nelze vytknout žádné vady a vyplývá z nich, že stěžovatel svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu útoku na veřejného činitele. Pokud jde o uložený trest, Nejvyšší soud zopakoval argumentaci městského soudu, který se zřetelem na okolnosti zvyšující stupeň nebezpečnosti trestného činu a s odkazem na prvek generální prevence v ukládaném trestu dovodil, že k dosažení účelu trestu u obviněného je třeba uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.

2. Obranná funkce základních práv

Př. Obranná funkce základních práv – osobní svoboda

Nález sp. zn. II. ÚS 1975/08 ze dne 12. 1. 2009

N 7/52 SbNU 73

Hodnocení důkazů obecnými soudy v trestním řízení (in dubio pro reo)

Narativní část

Rozsudkem Městského soudu v Praze byl stěžovatel shledán vinným spácháním trestného činu vraždy, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 12 let a 6 měsíců a trestu vyhoštění z území ČR na dobu neurčitou. Odvolání proti rozsudku bylo Vrchním soudem v Praze zamítnuto, stejně tak bylo Nejvyšším soudem odmítnuto dovolání, které stěžovatel proti usnesení podal. Stěžovatel porušení svého práva na spravedlivý proces spatřuje především v hodnocení důkazů soudy, které bylo podle jeho názoru v extrémním rozporu s jejich obsahem, dále byla porušena zásada in dubio pro reo.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Podle ustálené judikatury Ústavního soudu „z pohledu procesně právního musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se skutek, který je předmětem obžaloby, objektivně stal, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchaní podílela“. K zjištění a osvědčení těchto skutečností slouží důkazní prostředky, jimiž má být prokázáno mimo jakoukoli rozumnou pochybnost, že je obviněný, resp. obžalovaný vinen.

Princip presumpce nevinny vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno; existují-li jakékoliv pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného, resp. obžalovaného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch. Z principu presumpce nevinny plyne pravidlo in dubio pro reo, dle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, nutno rozhodnout ve prospěch obviněného. Jakkoli vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok, jinak řečeno, trestní řízení vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, alespoň na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoli rozumnou pochybnost“.

Obecné soudy opřely výrok o vině o nepřímé důkazy, které měly tvořit ucelený řetězec prokazující mimo jakoukoli rozumnou pochybnost, že stěžovatel byl vinen tím, že poškozeného zvláště surovým způsobem popsaným ve výroku rozsudku nalézacího soudu úmyslně usmrtil, čímž spáchal trestný čin vraždy. Při posuzování řádnosti postupu obecných soudů bylo nezbytné, aby Ústavní soud prozkoumal, zda bylo na základě řetězce nepřímých důkazů dosaženo nejvyššího možného stupně jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, které ospravedlňovaly vyslovení viny a uložení trestu stěžovateli, tj. zda učiněná skutková zjištění nebyla v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy.

Ústavní soud konstatoval, že postup obecných soudů byl motivován snahou prokázat vinu (§ 2 odst. 5 in fine tr. řádu) stěžovatele, avšak bez respektování zásady presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny), která neumožňuje nahrazovat skutková zjištění úvahou opírající se o

nejednoznačný důkaz. V této úvaze soudy převrátily v opak svrchu uvedené ústavní zásady v tom smyslu, že nade vší rozumnou pochybnost je třeba prokazovat vinu, nikoli nevinu osoby obviněného. Porušení zásady in dubio pro reo pak může založit důvod k zásahu Ústavního soudu.

Závěr, ke kterému obecné soudy dospěly ohledně pachatelství a viny stěžovatele, se díky absenci přímých důkazů a díky nedostatečnosti nepřímých důkazů, na nichž byl založen, ocitl podle názoru Ústavního soudu v extrémním rozporu s provedenými důkazy.

Př. Obranná funkce základních práv – soukromí v prostorové dimenzi:

Pl. ÚS 3/09 ze dne 8. 6. 2010

219/2010 Sb.

N 121/57 SbNU 495

K prohlídce jiných prostor a pozemků

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Plénium Ústavního soudu nálezem ze dne 8. 6. 2010 dle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů zrušilo ke dni vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů v odst. 1 ustanovení § 83a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) část věty první a větu druhou, které zněly „v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán. Policejní orgán k tomu potřebuje předchozí souhlas státního zástupce.“

V souvisejícím řízení o ústavní stížnosti dle čl. 87 odst. 1 písm. d) vedeném pod sp. zn. II. ÚS 1414/07 Ústavní soud posuzoval otázku zákonnosti provedení domovní prohlídky i prohlídky jiných prostor. II. senát Ústavního soudu nepovažoval za ústavně konformní, aby trestní řád, jako zákonný předpis upravující v trestních věcech stanovený postup (§ 82 a násl.), určoval podmínky, za nichž je přípustné narušit právo každého jednotlivce na soukromí výkonem domovní prohlídky (§ 83), odlišně (přísněji) než v případě výkonu prohlídky jiných prostor a pozemků (§ 83a), ačkoliv prohlídka jiných prostor nepochybně rovněž představuje zásah do práva každého jednotlivce na soukromí, a to v obdobném rozsahu jako v případě domovní prohlídky; dospěl tak k závěru, že ustanovení § 83a odst. 1 trestního řádu je v rozporu s ústavním pořádkem a podal plénu Ústavního soudu návrh na zrušení citovaného ustanovení.

Př. Obranná funkce základních práv – soukromí jako důvěrnost komunikace:

Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011

94/2011 Sb.

N 52/60 SbNU 625

Shromažďování a využívání provozních a lokalizačních údajů o telekomunikačním provozu

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Plénium Ústavního soudu nálezem ze dne 22. 3. 2011 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy o zrušení zákonů a jiných právních předpisů vyhovělo příslušnému návrhu skupiny poslanců a ke dni vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů Ústavní soud zrušil § 97 odst. 3 a 4 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), ve znění pozdějších předpisů, a vyhlášku č.

485/2005 Sb., o rozsahu provozních a lokalizačních údajů, době jejich uchování a formě a způsobu jejich předávání orgánům oprávněným k jejich využívání.

Dle navrhovatelů shromažďování a využívání provozních a lokalizačních údajů o telekomunikačním provozu v takovém rozsahu, v jakém jej vymezovala napadená ustanovení zákona a napadená vyhláška, představovala neproporcionální zásah do základních práv uvedených v Listině a v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, konkrétně základních práv dle čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2 a 3 a čl. 13 Listiny a čl. 8 Úmluvy. Daný zásah bylo navíc možno považovat za porušující podstatné náležitosti demokratického právního státu, k nimž lze přiřadit i zásadu proporcionality ve smyslu čl. 4 odst. 4 Listiny.

3. Objektivně-právní funkce základních práv

3. 1 Institucionální garance

Usnesení sp. zn. II. ÚS 2264/10 ze dne 9. 9. 2010

Domáhá-li se stěžovatel v petitu ústavní stížnosti vyslovení porušení "základních práv" garantovaných čl. 1 odst. 1 a čl. 101 odst. 3 a 4 Ústavy ČR a čl. 4 odst. 4 Listiny, je třeba uvést, že tato ustanovení ústavního pořádku žádná základní práva neobsahují. V případě ústavních ustanovení jde o institucionální garanci územní samosprávy (blíže k pojetí institucionální garance viz odlišné stanovisko E. Wagnerové k nálezu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 1/08, N 91/49 SbNU 273), v případě Listiny jde o vymezení mezního limitu ve vztahu k omezení základních práv. Ochrany práva na samosprávu, které garantuje Ústava jako objektivní ústavní právo ve zmíněných člancích, se ovšem lze procesně domáhat toliko skrze tzv. komunální stížnost, kterou předvídá čl. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy ČR, přičemž zákon o Ústavním soudu v § 72 odst. 1 písm. b) poskytuje aktivní legitimaci k jejímu podání toliko zastupitelstvu obce, resp. územního samosprávného celku, jímž stěžovatel není (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 606/06, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

Ze všech uvedených důvodů Ústavnímu soudu nezbylo, než návrh stěžovatele odmítnout jako návrh podaný osobou zjevně neoprávněnou podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu.

Jako obiter dictum či spíše jako podnět k zahájení diskurzu předkládá soudce zpravodaj následující názor, o kterém ví, že není zcela v souladu s dosavadní judikaturou Ústavního soudu a ke kterému je třeba důrazně uvést, že rozhodně není důvodem pro odmítnutí nyní projednávané věci.

Úvaha soudce zpravodaje spočívá v následujícím: je-li obec jako veřejnoprávní korporace vlastníkem obecního majetku, může jím sice v zásadě disponovat ve smyslu občanského práva, tj. může vlastnictví k věcem nabývat, užívat je, brát z nich užitek a zcizovat je podle svého uvážení, avšak toto uvážení se musí pohybovat v mezích a vyhovovat pravidlům stanoveným zákonem. Dispozice s majetkem má v takovém případě, není-li stanoveno zákonem jinak, sice povahu soukromoprávní, avšak okolnost, že základním smyslem a účelem existence obce je plnění veřejných funkcí a rovněž hospodaření s majetkem obce se děje zásadně ve veřejném zájmu (v posledku musí být účelem majetkoprávních dispozic obce vždy plnění jejích veřejných funkcí), nalézá reflexi v ústavněprávním posouzení ochrany majetkových práv obce. Z právě uvedeného důvodu nelze proto obci přiznat nadání vlastnickým právem jako právem základním. Z pohledu ústavněprávního působí ústavní zakotvení vlastnického práva ve vztahu k obci toliko jako institucionální garance, z níž plyne povinnost zákonodárci šetřit smysl a podstatu institutu vlastnictví ve vztahu k obci. Jinými slovy, obec nedisponuje individuálním základním právem vlastnickým, a proto se ani nemůže dovolávat jeho ochrany ústavní stížností. Ostatně existence samostatného institutu komunální stížnosti je s předloženým výkladem plně souladná a nasvědčuje tomu, že úmyslem zákonodárce, potažmo ústavodárce (čl. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy ČR) bylo poskytovat obci, potažmo samosprávným celkům, ochranu skrze zmíněný procesní prostředek.

Exkurz: Platy soudců XVI - nárok na zpětné dorovnání platů - nedostatek aktivní legitimace státu k podání ústavní stížnosti

Ústavně zakotvená základní práva jako důsledek společenské smlouvy a účel zavedení ústavní stížnosti

11. Povaha základních práv jako ústavně zaručených práv se musí opírat i o povahu ústavy jako výrazu společenské smlouvy, tedy podle Johna Locka a následně Jeana Jacquese Rousseaua pomyslné smlouvy o sdružení a podřízení, jíž se původně svobodní a rovní lidé podřizují vládci, který však může vládnout pouze v určitých hranicích výkonu moci. Výstižně tuto teorii rekapituluje Jiří Baroš: "Aby byla válka všech proti všem překonána, bylo třeba obětovat svou svobodu suverénu. Ten vytváří právní řád skrze zákony, které vydává. Protože tento právní pozitivismus ohrožuje jednotlivá práva, bylo nutno připomenout práva, která je možno oponovat státu samotnému. Práva vznikla především proto, aby limitovala všemocného suveréna ..." (Baroš, J. Právo nebo lidská práva? Ke kořenům lidských práv. Jurisprudence, 2010, č. 2, s. 28).

12. Nelze též odhlédnout od toho, kdy a proč vůbec vznikla ústavní stížnost jako nástroj ochrany základních práv. Byla to odezva na změnu vnímání postavení jednotlivce v právním řádu, od kolektivismu a upřednostnění skupinového zájmu k společenskému systému, jehož nejdůležitějším účelem je ochrana jednotlivce, jeho důstojnosti, svobody a práv. V německém právním řádu se objevuje v návaznosti na demokratizaci a denacifikaci po druhé světové válce, ve Španělsku po konci frankistického režimu, v našem právním systému v reakci na zásahy státu do lidských práv v době komunistického režimu. Slovy preambule Listiny základních práv a svobod došlo k zakotvení základních práv a svobod na základě "trpkých zkušeností z dob, kdy lidská práva a základní svobody byly v naší vlasti potlačovány". Ústavní stížnost jako nástroj ochrany základních práv byla v popsáných situacích tranzitu důležitou součástí změny paradigmatu od všemocného nedemokratického státu ke státu budovanému "v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů" (z Preambule Ústavy České republiky). Právě v těchto zlomových situacích, které vůbec daly institutu ústavní stížnosti vzniknout, rozhodně nikoho ani nenapadlo, že by účelem ústavní stížnosti jako nástroje ochrany základních práv někdy mohla být ochrana státu proti jeho vlastním orgánům či dokonce vůči jednotlivci.

13. V ústavě demokratického státu založené na konceptu společenské smlouvy je v první řadě jasně vymezena hranice mezi na jedné straně právy, jichž se lidé vytvářející stát vzdali ve prospěch státu, jenž je metamorfoval ve své zákonem jasně vymezené a omezené kompetence (článek 2 odst. 2 Listiny), a na druhé straně právy, jež jsou těmto lidem ponechána jednak jako obecný prostor jejich autonomie (článek 2 odst. 3 Listiny) a jednak v konkrétních oblastech existence jednotlivce jako konkrétní ústavně zaručená práva. Ústavní garance práv chráněných naší Listinou základních práv a svobod představuje "společensko-smluvní" závazek státu nezasahovat do určitých sfér jednotlivce (tedy právnické či fyzické osoby). Tímto pohledem je zmatením pojmů, pokud by se na straně těch, jejichž práva jsou ústavně garantována a kdož jsou chráněni ústavním pořádkem coby zpozitivněnou společenskou smlouvou před státem, náhle octl i sám stát, jako ten, kdo má být takovou společenskou smlouvou chráněn sám před sebou. Má-li tedy být Ústavní soud ochráncem ústavnosti ve smyslu článku 83 Ústavy, znamená to v případě řízení o ústavní stížnosti, že je jeho úkolem ochránit jednotlivce před státem, jenž překračuje bariéry, jež mu závazně stanovuje společenská smlouva zakotvená v ústavním pořádku. Není však úkolem Ústavního soudu, aby chránil stát před státem, byť by oním subjektem dovolávajícím se ochrany byl stát s maskou právnické osoby, tedy stát hospodář nakládající s majetkem sobě svěřeným, neboť i v této poloze zůstává stát státem, tedy tím, kdo musí záruky obsažené ve společenské smlouvě respektovat, ne se sám na sobě domáhat jejich dodržování. Jinak řečeno, není smyslem ústavní stížnosti, aby se jejím prostřednictvím

dovolával stát jako hospodář po státu reprezentovaném Ústavním soudem ochrany svých "lidských práv" před státem představovaným soudy obecnými.

3. 2 Vyzařování základních práv do soukromého práva

I. ÚS 823/11 ze dne 6. 3. 2012

N 44/64 SbNU 521

Svoboda projevu výkonného umělce ve vazbě na ochranu dobrých mravů hospodářské soutěže ("mercedes versus trabant")

Narativní část

Žalobkyně se domáhala po stěžovateli omluvy a zaplacení částky 500.000 Kč coby zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jež jí měla vzniknout vyjádřením stěžovatele ze dne 29. 12. 2006 v zábavním rozhlasovém pořadu, kdy stěžovatel při srovnání pěveckých a uměleckých kvalit žalobkyně a své manželky uvedl, že obě umělkyně nelze srovnávat, obdobně jako nelze srovnávat mercedes a trabant, a že žalobkyně, jež měla v konkrétním muzikálu nahradit jeho manželku, muzikál svým výkonem „vlastně potopila.“ Napadeným rozsudkem krajského soudu byla stěžovateli uložena povinnost zajistit na vlastní náklady uveřejnění omluvy žalobkyni v rozsudku specifikované rozhlasové stanici, deníku a internetovém deníku; v části směřující na zaplacení přiměřeného zadostiučinění v penězích byla žaloba zamítnuta. K odvolání stěžovatele vrchní soud rozsudek krajského soudu potvrdil, neboť podle jeho názoru je vztah mezi stěžovatelem a žalobkyní vztahem dvou soutěžitelů na poli zábavního průmyslu (stěžovatel byl do rozhlasového pořadu pozván jako manažer své manželky), čímž je také omezena stěžovatelova svoboda projevu. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl stěžovatelovo dovolání jako nepřipustné. Stěžovatel namítal, že rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno jeho právo na svobodný projev, když soudy vyhodnotily jeho příměry pronesené v nadsázce jako tvrzení skutečnosti.

I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005

N 209/39 SbNU 215

K právu na ochranu osobnosti

V podané ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že se jako novinář především zabývá ekologickou tematikou. Důvodem výše nastíněného soudního sporu bylo několik slovních útoků vedlejšího účastníka ve funkci předsedy vlády vůči stěžovateli, které se udály v Poslanecké sněmovně 29. 6. 1999, v pořadu České televize dne 30. 6. 1999, ve vysílání rozhlasové stanice Český rozhlas dne 3. 7. 1999 a také na tiskové konferenci v Lidovém domě dne 16. 7. 1999. Dle stěžovatele vedlejší účastník v Poslanecké sněmovně výslovně uvedl, odvolávaje se na svědectví generálního ředitele Č., Ing. Č., toto tvrzení: "Když si přejete neustále nějaké konkrétní důkazy o korupci novinářů, dovolte, abych vám jeden dal. Existuje novinář, který se jmenuje I. B. Tento novinář psal pro časopis R. a možná ještě píše. Tento I. B. psal články na podporu dostavby jaderné elektrárny Temelín. Na tom není samozřejmě nic špatného. Já, jak dobře víte, jsem rovněž zastáncem dostavby této elektrárny. Ale tento I. B. měl důvěrnou smlouvu s Č., to znamená, psal na objednávku Č., a to už pokládám za formu korupce." V pořadu České televize pak vedlejší účastník měl toto tvrzení doplnit: "A když dovolíte, já vám jako prvním novinářům řeknu něco, co jsem ještě neměl příležitost říci. Víte, že jsem včera obvinil pana redaktora I. B., který na mě následně podal oznámení, z toho, že si ať už jakoukoli formou nechával zaplatit své články ve prospěch dostavby jaderné elektrárny Temelín, a to od podniku Č. Vím tak, že tiskový mluvčí Č. tuto zprávu dementoval. Vím ovšem také, že mě zhruba před měsícem

generální ředitel Č., pan Č., informoval o tom, že tato smlouva uzavřena byla a on že ji zrušil. Co z toho vyplývá? V tom případě buď nemluví pravdu tiskový mluvčí Č., nebo nemluví pravdu generální ředitel Č. A už kvůli tomu je tyhle věci zapotřebí šetřit, ať jde o zahraničí, ať jde o dopravu, ať jde o energetiku, protože korupce je strašně těžko prokazatelná." Ve vysílání rozhlasové stanice Český rozhlas měl vedlejší účastník uvést toto: "Veřejně vám sděluji následující informace, že jsem sledoval před nějakou dobou, asi před měsícem, televizní pořad, který se, tuším, jmenuje Na hraně, a v tom pořadu byla diskuse k Temelínu. Tak tam mj. za přítomnosti pana B. ho jeden ekologický aktivista obvinil, že píše pro Č. za peníze Č. články ve prospěch jaderné energetiky. Ale shodou okolností jsem se krátce poté, protože byl přizván jako expert na jednání vlády o Temelínu, setkal s novým generálním ředitelem Č., panem Č. A říkal jsem mu: podívejte se, pane generální řediteli, já jsem sice pro dostavbu Temelína, ale slyšel jsem v tomto pořadu, že pan B. o vás píše za peníze za smlouvu. A myslím si, že to není správné, že se každý má prosazovat svými názory, a nikoli korupcí. Pan Č. mi tehdy řekl doslova a před svědky: Pan B. u nás není zaměstnán, pan B. má u nás jenom smlouvu. Vzal jsem toto sdělení na vědomí. Ale dovolte mi, abych pokračoval. Nyní pan Č. prohlašuje, že mne mylně informoval. Vydal takové prohlášení. Výborně, sděluji vám tedy další věc. Několik týdnů nato - a teď, upřímně řečeno, nevím kdy, při nějaké recepci, kde jsme se oba potkali, - ke mně pan generální ředitel Č. přišel a oznámil mi: já jsem tu smlouvu s panem B. zrušil. A já jsem to vzal na vědomí. A teď vám oběma, protože jste redaktoři, kladu jednoduchou otázku: dobře, připouštím, že se mohu mýlit a že žádná taková smlouva neexistovala. Mýlit se je lidské. Ale jak můžete zrušit smlouvu, která neexistuje?". Na tiskové konferenci v Lidovém domě na přímou otázku stěžovatele, zda existují důkazy o jeho korupci, vedlejší účastník odpověděl: "Sled vaší causy je následující. Fáze číslo jedna: v televizním pořadu Na doraz jste byl obviněn ekologickým aktivistou z toho, že pro Č. za peníze píšete propagační materiály. Byl jste v tom pořadu přítomen a nechci to teď rozvádět, protože to byla skutečná fáze číslo jedna. Čili toto obvinění zaznělo z jiné strany a veřejně ještě dříve než ode mne. Fáze číslo dvě: za přítomnosti svědků jsem se dotázal generálního ředitele Č., pana Č., a říkal jsem, já jsem sice zastáncem nukleární energetiky stejně tak jako vy, ale pokládám za poněkud nemravné, když si váš podnik platí články novinářů, pokud je pravda to, co bylo řečeno v pořadu Na hraně. Veřejně mohu konstatovat, že generální ředitel Č. konstatoval: pan B. u nás není zaměstnán, ale má s námi smlouvu. A řekl to před svědky. A fáze číslo tři, pane B.: krátce poté přišel pan Č. opět před svědky na jakési recepci v Lichtenštejnském paláci a oznámil mně, že smlouvu s vámi zrušil. To jsou tedy tři naprosto jasné argumenty, o které se opírám."

3. 3 Ochranná funkce základních práv

Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010

N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.

Restituce církevního majetku - "blokační" ustanovení § 29 zákona o půdě

Ústavní soud v nálezu dospěl k závěru, že účelem napadeného ustanovení není toliko samotná „blokace“ určité části státního majetku (zčásti též majetku evidovaného ve vlastnictví třetích osob, zejm. obcí). Podstatu napadeného ustanovení je nutno spatřovat především v závazku zákonodárce v časově odložené době přijmout právní úpravu vypořádávající historický majetek církví a náboženských společností, která zohlední objektivní specifika pojednávané materie a ustanovení § 29 zákona o půdě fakticky konzumuje.

Účel § 29 zákona o půdě je nutno sledovat v kontextu hodnotového základu restituční a rehabilitační legislativy a judikatury Ústavního soudu. Zrušení § 29 zákona o půdě by umožnilo převod historického majetku církví třetím osobám, čímž by bylo podstatně ohroženo, ne-li

znemožněno, majetkové vyrovnání prostřednictvím naturální restituce (jako jedné z klíčových metod zmírňování majetkových křivd). Vzhledem k účelu napadeného ustanovení a dosavadní roli obcí v restitučním procesu, kde koncepčně vystupují i jako osoby povinné, se tak v obecné rovině nejví samotářská blokáda určitého specifického majetku, byť evidovaného jako vlastnictví obcí, jako účinek nepřiměřený. V této rovině nelze zájmy samosprávných obcí na jedné straně a autonomních církví a náboženských společností na straně druhé stavět do protikladu. Ústavní soud proto neshledal důvody pro vyhovění návrhu na zrušení napadeného ustanovení, neboť toto ustanovení protiústavním není. Účel i prostředek obsažené v napadeném ustanovení ob stojí při poměrování s ústavními principy.

Naléhavost veřejného zájmu na odstranění právní nejistoty plynoucí z provizorního právního stavu však již přesahuje tolerovatelnou a ospravedlnitelnou mez. Nepřijetí zvláštního zákona, k čemuž se zákonodárce explicitně zavázal, po dobu devatenácti let, ač byl Ústavním soudem na problematičnost své nečinnosti upozorňován, je projevem nepřijatelné legislativní libovůle, a porušuje čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ústavní soud konstatoval, že kromě explicitního zákonného podkladu v § 29 zákona o půdě má legitimní očekávání církví a náboženských společností základ i v celkové koncepci restitučního procesu po roce 1989. Legitimní očekávání je majetkovým zájmem spadajícím pod čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Nemožnost realizovat tento majetkový zájem (resp. dosáhnout kompenzace) po dobu devatenácti let tak splňuje hledisko protiústavnosti, spočívající v opomenutí legislativně vyřešit systémový a komplexní problém, na nějž byl zákonodárce Ústavním soudem opakovaně upozorňován. Legitimita účelu tohoto zásahu (nečinnosti) mohla trvat po určité přechodné období v době přijímání nejzásadnějších kroků společenské transformace, avšak není udržitelná ad infinitum.

Čl. 2 odst. 1 Listiny garantuje náboženský pluralismus a náboženskou toleranci, resp. oddělení státu od konkrétních náboženských vyznání. Zásada náboženského pluralismu a tolerance je vyjádřena v čl. 15 a v čl. 16 Listiny. Ústřední princip konfesně neutrálního státu je realizován kooperačním modelem vztahu státu a církví a jejich vzájemnou nezávislostí. Současný stav při absenci vypořádání historického církevního majetku, kdy je stát v důsledku své vlastní nečinnosti nadále dominantním zdrojem příjmů dotčených církví a náboženských společností, navíc bez zjevné vazby na výnosy ze zadržovaného historického majetku církví, tak ve svých důsledcích porušuje čl. 16 odst. 1 Listiny co do volnosti projevovat víru ve společnosti veřejným působením a tradičními formami nábožensky motivovaných obecně prospěšných aktivit s využitím příslušných historicky formovaných ekonomických zdrojů, a zvláště pak čl. 16 odst. 2 Listiny, a to v hospodářské složce církevní autonomie.

3. 4 Vliv základních práv na existenci a podobu procesní úpravy

Nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012

N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.

Ústavnost dovolání dle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu

Ústavní soud v nálezu předně definoval podmínky, za nichž je možné prolomit zásadu, dle které se principiálně nepřipouští ústavní stížnost proti kasačnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu. Takovým případem je např. situace, kdy Nejvyšší soud posoudí přípustnost dovolání svévolně. K danému závěru Ústavní soud dospěl proto, že kasační rozhodnutí nejvyšších soudních instancí nemohou zůstat mimo jakýkoli rámec ústavní kontroly.

V rámci vymezení referenčního hlediska pro posouzení návrhu Ústavní soud zdůraznil skutečnost, že dle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Z toho přirozeně vyplývá princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti, popř. princip právní jistoty a zákaz svévole; to platí jak pro obsah právních norem, tak pro jejich interpretaci a aplikaci. Zároveň Ústavní soud zmínil požadavek zákonného základu pro omezení základního práva ve smyslu čl. 4 odst. 2 Listiny, což dal do souvislosti s ustanoveními příslušných mezinárodních smluv.

Při samotném posouzení ústavnosti napadené právní úpravy Ústavní soud provedl analýzu tzv. nenárokového dovolání, jeho smyslu a systémového kontextu v rámci českého právního řádu. Předmětnou otázku, tedy rozhodování o tom, které dovolání je přípustné v tom smyslu, že nastolená dovolací problematika má zásadní právní význam, dal do kontextu s principy spravedlivého procesu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Po zhodnocení počtu dovolání, která jsou dle statistik Nejvyšším soudem odmítána (neboť Nejvyšší soud v nich nenalezl řádně zformulovanou otázku zásadního právního významu), konstatoval Ústavní soud, že dané ustanovení je formulováno (resp. judikováno) natolik nepředvídatelně, že neumožňuje dovolateli, byť povinně zastoupeného advokátem, kvalifikovaně „odhadnout“ případnou věcnou projednatelnost tohoto opravného prostředku.

Ústavní soud konstatoval, že ústavní pořádek přenechává zásadně zákonodárci rozhodnutí o tom, zda a jaké opravné procesní prostředky v civilních věcech vytvoří, jaké účely jimi chce sledovat a jak je v podrobnostech upraví. Zároveň je však třeba ctít imperativ, dle kterého pravidla o přístupu k vyšším soudním instancím musí být formulována co nejurčitěji tak, aby byla co nejjasněji seznatelná pro účastníky řízení a aby připuštění opravného prostředku pro ně bylo dostatečně předvídatelné. To proto, že právě tato pravidla stanovují v jakých hranicích a jakým způsobem se má dotčená osoba domáhat svého práva.

Výše uvedené teze Ústavní soud demonstroval na příkladu (a rozboru) vybraných rozhodnutí Nejvyššího soudu ve smyslu § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.; z toho se podává, že tato rozhodovací činnost neslouží řádně ke sjednocování judikatury, je začasť v rozporu s nálezy Ústavního soudu a zakládá zásadní právní nejistotu účastníků řízení. Ústavní soud proto přistoupil ke zrušení napadeného ustanovení, přičemž poskytl zákonodárci dostatečně dlouhou dobu k přijetí ústavně konformní právní úpravy skrze odložení vykonatelnosti svého derogačního výroku. Závěrem Ústavní soud zdůraznil, že tato (budoucí) úprava musí být do té míry předvídatelná, že přípustnost dovolání musí být zřejmá každému potencionálnímu dovolateli ještě předtím, než opravný prostředek v podobě dovolání využije.

3. 5 Nárok na plnění (status positivus)

**Nález sp. zn. Pl. ÚS 55/13 ze dne 12. 5. 2015
170/2015 Sb.**

Rozhodné období pro posuzování nároků na podporu v nezaměstnanosti

47. Ve shodě s judikaturou Spolkového ústavního soudu, která představuje s ohledem na doktrinární propracovanost významný inspirační zdroj, má zásadní interpretační význam pro stanovení minimálního standardu jednotlivých základních práv lidská důstojnost (čl. 1 odst. 1 Základního zákona, resp. čl. 1 Listiny a též preambule Ústavy). Z hodnoty lidské důstojnosti Spolkový ústavní soud dovozuje ústavněprávní nárok na plnění spočívající v zaručení lidsky důstojného existenčního minima, které zahrnuje „jak fyzickou existenci člověka, tedy výživu, ošacení, zařízení domácnosti, přístřeší, vytápění, hygienu a zdraví, tak také zajištění možnosti pěstovat mezilidské vztahy a minimální míru účasti na společenském, kulturním a politickém

životě, neboť člověk jako osoba existuje nutně v sociálních vazbách“ [srov. odst. 135 rozsudku 1 BvL 1, 3, 4/09 – Harz IV, odlišné stanovisko soudce Jana Musila k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/07; srov. obdobně výklad Elišky Wagnerové: jde-li o komponent základního práva spočívajícího v nároku na plnění, tj. především v případě sociálních práv, u nichž dominuje komisivní povinnost ze strany státu, resp. veřejné moci, je lidská důstojnost zmiňována jako nepodkročitelná mez při úvahách zákonodárce, a proto „v případech, kdy Listina výslovně garantuje určitá sociální práva (...), je povinností zákonodárce zformulovat jejich obsah a rozsah tak, aby nevykročil z mezí daných podstatou ústavní garance, přičemž minimální hranice práv (podstata a smysl) je opět jistěna lidskou důstojností, jejíž zajištění je účelem práv“ – viz Wagnerová, E. Úvod. In: E. Wagnerová, V. Šimíček, T. Langášek, I. Pospíšil a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012, s. 17. Jinak řečeno, rozhodovat o míře solidarity nezbytné pro to, aby jednotlivci mohli svá práva a svobody také reálně uskutečňovat, je sice především věcí zákonodárce, nicméně jeho uvážení podléhá určitým limitům vyplývajícím z nejvyšší ústavní hodnoty, jíž je lidská důstojnost.]. Platí přitom, že „osoby, které jsou schopny získávat prostředky pro své životní potřeby samostatně, nebude stát zatěžovat daňovou povinností ve vztahu k určité minimální části příjmů, jejíž zdanění by se do jejich poměrů mohlo promítnout nepřiměřeně tíživě. V krajním případě by dokonce mohlo být dotčeno i jejich právo na důstojný život, a tedy s ohledem na čl. 30 odst. 2 Listiny, podle něhož má každý, kdo je v hmotné nouzi, právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních potřeb, by tento zásah stejně musel být kompenzován v rámci sociálního zabezpečení“ [bod 33 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (162/2014 Sb.)].